

MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARDA  
XAVOTIRLANISHNING GENDER XUSUSIYATLARI PSIXODIAGNOSTIKASI VA  
KORREKSIYASI

Turdieva Muxayyo

*Andijon davlat pedagogika instituti pedagogika psixologiya fakulteti o'qituvchisi*

**Anatatsiya:** *ushbu maqolada ilmiy faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biri bu maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni qo'llab-quvvatlashning psixologik imkoniyatlarini muntazam ortirib borishdir. Bolalarning xavotirini kamaytirishning ilmiy-nazariy jihatlarini tadqiq etish orqali ularda ijtimoiy adaptatsiya jarayonlari keng bayyon qilingan.*

**Kalit so'zlar:** *Xavotirlanish, gender xususiyatlari, psixodiagnostika, xavotirlanishga moyil, tortinchoqlik, optimallashtirish, tashvishlanish, ishonchlilik, korreksiya.*

Dunyo miqyosidagi yetakchi universitetlaridan talabalarni o'quv faoliyatida stressga bardoshlilikning o'rganish bo'yicha Avstraliya instituti (Australian Institute of Family Studies), Seul Milliy universiteti (Seoul National University, Janubiy Koreya), Moskva davlat universiteti (M.V. Lomonosov nomidagi MDU, Rossiya), Boston Shimoliy-Sharqiy universiteti (Northeastern University Boston, AQSh), Angliyaning Chyester Universitetlari (Psychology and Child Development (with Placement Year) BSc), Myunxen universiteti (LMU, Germaniya) va boshqalar tomonidan bolalarning xavotirini psixologik xususiyatlarini o'rganish tobora dolzarb bo'lib kelmoqda.

Tadqiqotchilar katta maktabgacha yoshdagi o'g'il va qiz bolalarda tashvishlanishning namoyon bo'lishidagi farqli omillarini tadqiq etish muammosi dolzarbligicha qolmoqda. Bir qator olimlarning ta'kidlashicha, o'g'il bolalar ayollarga xos qadriyatlarning etakchi rolini (itoatkorlik, passivlik, qarama-qarshilik va boshqalar) singdiradigan muhitda bo'lishlari sababli qizlarga qaraganda ko'proq xavotirlanishga moyil. Ular o'z xatti-harakatlarida kattalarning erkakka yo'naltirilgan talablariga moslashishga majbur bo'ladilar: o'zini va zaifni himoya qilish qobiliyati, o'z nuqtai nazariga erishish qobiliyati, o'z nuqtai nazarini himoya qilish, qiyinchiliklarga dosh berish qobiliyati, hissiy jihatdan nazorat qilish kabilar.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga mosligi. Mazkur tadqiqot fan va texnologiyalar rivojlanishining II. "Axborotlashgan jamiyat va demokratik davlatni ijtimoiy, huquqiy, iqtisodiy, madaniy, ma'naviy-ma'rifiy rivojlantirishda innovatsion g'oyalar tizimini shakllantirish va ularni amalga oshirish yo'llari" ustuvor yo'nalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Bu muammo bilan O'zbekistonlik psixologlaridan E.G'.G'oziyev, G'.B.Shoumarov, V.M.Karimova, N.S.Safoyev, D.G'.Muhamedova, Z.T.Nishonova, B.R.Qodirov, R.S.Samarov lar o'z ilmiy tadqiqotlarida talabalarning psixologik muammolarining turli jihatlarini ochib berganlar.

Xorij olimlaridan tadqiq etilayotgan muammo yuzasidan ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xavotirlanishning gender xususiyatlari muammosi alohida ijtimoiy psixologik muammo sifatida o'rganish amalga oshirilmagan.

Dissertatsiya tadqiqotining dissertatsiya bajarilgan oliy ta'lim yoki ilmiy-tadqiqot muassasasining ilmiy-tadqiqot ishlari rejalari bilan bog'liqligi. Dissertatsion tadqiqot Andijon davlat pedagogika institutining ilmiy tadqiqot ishlari rejasining OT-F1-126 "Shaxs psixologik rivojlanishining samarali psixologik tadqiqot usullari" (2022-2024 yy.) loyihasi doirasida bajarilgan.

Tadqiqotning maqsadi katta maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda xavotirlanishning gender xususiyatlarini aniqlash va ota-onalar va bolalar munosabatlarini optimallashtirish orqali uni tuzatish imkoniyatlari.

Tadqiqotning vazifalari:

- Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanishning shakllanishi muammosi, uning namoyon bo'lishining gender xususiyatlari, shuningdek, bolalarda - Katta maktabgacha yoshdagi bolalarning gender xususiyatlarini, ularga nisbatan ota-onalarning munosabatlarining xususiyatlarini o'rganish va katta maktabgacha yoshdagi bolalarning xavotirlanishining og'irligi va ota-onalarning munosabatlarining xususiyatlari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash;

- Katta maktabgacha yoshdagi bolaning yuqori xavotirlanishini kamaytirishga qaratilgan psixokorreksion dasturini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish (rivojlanishining gender xususiyatlarini hisobga olgan holda) ota-onalarning unga bo'lgan munosabatini optimallashtirish va uning samaradorligini baholash.

tashvishlanishning yuqori darajasini belgilaydigan omillar bo'yicha ilmiy ma'lumotlarni nazariy tahlil qilish;

- Tadqiqot dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish; Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanishning shakllanishi muammosi, uning namoyon bo'lishining gender xususiyatlari, shuningdek, bolalarda tashvishlanishning yuqori darajasini belgilaydigan omillar aniqlangan;

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda xavotirlanishning oldini olishga qaratilgan tadqiqot dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish;

Katta maktabgacha yoshdagi bolalarning gender xususiyatlarini, ularga nisbatan ota-onalarning munosabatlarining xususiyatlarini o'rgangan holda katta maktabgacha yoshdagi bolalarning xavotirlanishining og'irligi va ota-onalarning munosabatlarining xususiyatlari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlandi;

Katta maktabgacha yoshdagi bolaning yuqori xavotirlanishini kamaytirishga qaratilgan psixokorreksion dasturini ishlab chiqilib va sinovdan o'tkazilib (rivojlanishining gender xususiyatlarini hisobga olgan holda) ota-onalarning unga bo'lgan munosabatini optimallashtirildi va uning samaradorligi isbotlandi.

Tadqiqotning amaliy natijalari quyidagilardan iborat

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni qo'llab-quvvatlash jarayonida qo'llanilishi mumkin bo'lgan usul va vositalari tadqiq qilingan va samarali tavsiyalar keltirilgan;

Olingan natijalar amaliyotchi psixologlar faoliyatida manba sifatida muvaffaqiyat potentsialini tashxislash nuqtai nazaridan yondashishga imkon beradigan standartlardan biri sifatida foydalanishi mumkin.

Tadqiqot natijalari o'qituvchilar, psixologlar va talabalar bilan ishlaydigan boshqa mutaxassislar uchun kasbiy tayyorgarlik va malaka oshirish dasturlarini ishlab chiqishda foydalanish mumkin.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi avvalo, tadqiqot ob'ektlarining maqsadga mos tanlanganligi, ilmiy tekshirishlarda qatnashgan respondentlarning yetarlicha reprezentativligi, tanlangan metodikalarning validligi va ishonchliligi, olingan empirik miqdorlarning matematik-statistikaning ishonchli usullari yordamida tahlil qilinganligi, bunda zamonaviy elektron dasturiy vositalar qo'llanganligi, izlanishlar aniq va reja bosqichlarda bir-birini to'ldiruvchi usullar yordamida amalga oshirilganligi, tadqiqot davomida shakllantirilgan xulosa, taklif va tavsiyalarning bir vaqtda turli yo'nalishlarda amaliyotga joriy etilgani, olingan natijalarning vakolatli tuzilmalar tomonidan tasdiqlangani bilan izohlanadi

Tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati intellektual salohiyatli talabalar ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini ochib berishga ilmiy jihatdan yondashilgani, ijtimoiy voqelikka munosabat shakllanishida ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini inobatga oluvchi psixokonsultatsiya va psixokorreksiya texnik ishlarni ishlab chiqish imkoniyatini berishi bilan belgilanadi hamda ijtimoiy voqelikka munosabat shakllanishining mohiyati va tushunchasi ochib berilgani, uning shakllanishi va rivojlanishining hozirgi kundagi holati to'g'risidagi nazariy tasavvurlar, shuningdek, keltirilgan xulosalar ushbu hodisani o'rganishning keyingi izlanishlari doirasida qo'llanilishi bilan izohlanadi.

Xulosa qilib shunin aytish mumkinki oliy ta'lim muassasalari psixologlari, yoshlar bilan ishlaydigan mutaxassislar tomonidan qo'llanish imkoniyati bilan belgilanib, tadqiqot natijalaridan psixolog kadrlarni tayyorlash, ularni qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslarida nazariy-amaliy material sifatida foydalanishga xizmat qiladi.